

Posudek na bakalářskou práci IMS FSV UK, ak. rok 2010/2011

Studentka: Vendula Vágnerová

Název práce: Fenomén ostalgie v nových spolkových zemích SRN

Vedoucí práce: PhDr. Petr Šafařík

Předložená bakalářská práce se snaží postihnout tzv. ostalgiu – specifické způsoby vzpomínání na NDR spojené s více či méně kritickou reflexí procesu znovusjednocení Německa a s uvykáním tržnímu hospodářství a liberálně demokratickému režimu. Ostalgie coby svérázný typ komunikační paměti či diskurs odráží postoje a pocity části někdejších občanů NDR, ovlivňována je ale také různými veřejnými aktéry ze Západního Německa.

V úvodu Vendula Vágnerová představuje několik způsobů nakládání s pojmem ostalgie a sama se hlásí k jeho pojetí jako „symptomu zániku NDR, a zejména pak zklamání z vývoje v 90. letech“ (str. 4). Úvod dále obsahuje uspokojujivý komentář použité literatury. Slabinou je tu však matoucí pasáž, jíž se autorka snaží vysvětlit, proč nepracovala s několika relevantními zahraničními tituly, které nejsou dostupné v České republice (str. 6).¹

Škoda je, že se studentka v úvodu nepokusila zformulovat explicitní tezi. Označením své práce za „kompilační přehledovou stat“ (str. 5) svůj výkon sama zbytečně snižuje. V některých pasážích totiž podala, jak dále vyzdvihnu, i vlastní analýzu pramenů. Zmíněné slabiny nejspíše pocházejí stejně jako stylistické a jazykové nedostatky, na které upozorním níže, i z toho, že se autorka při dokončování práce dostala do časového stresu.² Je to škoda tím spíše, že přípravě svého pojednání jinak věnovala velkou pozornost, jak bylo patrné i z častých a intenzivních konzultací ve dvou posledních měsících před odevzdáním bakalářské práce.

V první kapitole studentka hutně přibližuje proces německého znovusjednocení (resp. připojení NDR k SRN) a jeho problémy, které přispěly ke vzniku ostalgie. V druhé části jsou transformační obtíže znovusjednoceného Německa výslovně spojeny s fenoménem ostalgie, jak se to jeví prismatem průzkumů veřejného mínění a dosavadní odborné reflexe ostalgie.

Třetí, nejrozsáhlejší část popisuje projevy zkoumaného jevu v některých volnočasových aktivitách východních Němců a v jejich konzumních návycích; pozornost je v jednotlivých podkapitolách věnována rovněž tomu, jak je ostalgie pojímána v internetových publikačních a sociálních aktivitách a v zábavním průmyslu (včetně podílu některých hraných filmů na rozšíření veřejné diskuse o ostalgiu).

Čtvrtá – velice krátká – kapitola se dotýká důležitého tématu polemik o projevech i samotném pojmu ostalgie. Krajní stručnost této části je vyvážena faktem, že jsou diskuse i spory nad daným fenoménem tematizovány i v jiných kapitolách. Nelze to dle mého soudu pokládat za chybu kompozice, neboť u pojednávaného jevu se často kříží jeho projevy a reflexe.

¹ Na existenci tzv. Mezinárodní meziknihovny výpůjční služby Národní knihovny ČR jsem autorku, která během přípravy práce prý neměla možnost navštívit žádnou knihovnu v SRN, opakovaně upozorňoval. Několik relevantních titulů objednaných pro Knihovnu T. G. Masaryka v Jinonicích, které by mohla studentka využít a na jejichž doporučení se mým prostřednictvím sama podílela, knihovně bohužel nebylo po dobu přípravy rukopisu doručeno.

² Kvůli tomu jsem jako vedoucí bakalářské práce bohužel neměl možnost seznámit se před jejím odevzdáním se závěrem, kapitolami „Ost-shows“, „Kritika ostalgie“, „Bilance sjednocení“ ani s finální verzí úvodu.

V páté části se studentka vhodně vrací k „tvrdým datům“ přibližujícím realitu Spolkové republiky Německo v devadesátých letech a přibližuje fenomén tzv. westalgie jako jev v lecčems komplementární k ostalgie.

I zde je patrné, že studentka projevila značně vyspělý cit pro postižení různých druhů a odstínů příslušných diskursů. V řadě míst se s úspěchem vyrovnala s riziky unáhleného zevšeobecnování, k němuž intenzivní práce s masmediálními prameny jistě sváděla. Diplomantka prokázala dobrou schopnost vidět zkoumané jevy v jejich složitosti a někdy i rozporuplnosti. Například správně upozorňuje, že ostalgie nelze bez dalšího ztotožňovat se sympatiemi ke komunistickému režimu a touhou po jeho návratu. Smysl pro komplexnost tématu a vzájemné vazby jednotlivých projevů vedl autorku k poukázání na fakt, že ostalgie není jen fenoménem východoněmeckým a že ji významně spoluutváří a v některých oblastech dokonce podněcují subjekty či struktury západoněmecké (silně to studentka zdůrazňuje i v závěru, viz str. 56). S tímto poznáním bakalářská práce vlastně překračuje svůj titul – výstižněji by zněl jako „Fenomén ostalgie v SRN“.

Ve výše zmíněné třetí části autorka nejlépe zúročila rozsáhlé rešerše, které jí umožnily zachytit velmi rozmanité projevy ostalgie. Ačkoliv mezi využitými prameny převažují masmediální texty, jedná se o žánrově i stylisticky pestrrou škálu. Kladem předložené bakalářské práce je také průběžná snaha dokládat závažnost jednotlivých skutečností a postojů také (převzatými) kvantifikačními údaji: obzvláště patrné to je v pečlivě připravené obsáhlé příloze (str. 66-77).

Vendulu Vágnerovou nepřitahovala možnost obecnější rozvahy nad fenoménem, jehož některé projevy by bylo možné vztáhnout – jak jsem jí navrhl – ke konceptům komunikační a kulturní paměti. Nicméně zvolená cesta spíše popisného a kompilačního zpracování konkrétních projevů a provedení několika drobných analýz je podle mého soudu pro bakalářskou práci dostačující, zvláště když autorka projevila kromě těch rešeršních i dobré analytické schopnosti. Znáť je to, jak uvedeno, především v kapitolách týkajících se ostalgie v konzumních či marketingových projevech a v zábavním průmyslu.

Aniž by to spíše pozitivisticky a faktograficky založená autorka výslovně reflektovala, v bakalářské práci se jí podařily přinejmenším náběhy k analýzám a interpretacím, které jsou blízké oboru kulturních studií (pozornost věnovaná diskursu, jeho dominantním podobám a nositelům, populární kultuře atp.). Význam každodennosti a vliv masové kultury bývá někdy opomíjen, bakalářská práce Venduly Vágnerové postupovala jinak a má – nenápadně, prakticky – pozoruhodně mezioborové rysy.

Závěr pojednání poměrně obsáhle shrnuje dosažené poznatky. Slabinou je, že pomíjí podtéma kritiky ostalgie, kterému je přitom věnována samostatná – byť velice krátká – kapitola. V závěru je znáť již zmíněný časový stres při dokončování rukopisu: je tu nápadný počet defektních či neobratných obrátů a jazykových chyb.

Poměrně vysoké množství stylistických a jazykových nedostatků je vůbec jevem, který zbytečně snižuje celkovou úroveň předložené práce.³ Autorka se mohla vyhnout přílišné paušalizaci, kdy ostalgie či kritiku znovusjednocení Německa připisuje jakoby všem východním Němcům (např. na str. 15). Na počátku úvodu a první kapitoly se téměř doslovně opakují čtyři řádky textu (str. 2 a 8). Na některých místech jsou v poznámkách pod čarou uváděny dlouhé pasáže, které mohly kvůli obsahu i plynulosti výkladu být v hlavním textu (srov. např. pozn. č. 133 nebo 159). Autorka místy užívá sporných pojmenování, jejichž přiměřenost sama záhy relativizuje – srov. pasáž o údajných extrémistech mezi aktéry ostalgie šířené prostřednictvím internetu. Diplomantka zde sama záhy – správně – míru závažnosti

³ Zdůrazňuji to zde i s řadou příkladů také proto, že jsem při komentování průběžně zasílaných částí práce autorku na potřebu stylistických a jazykových korektur upozorňoval opakovaně.

takových aktivit označuje za nízkou, přesto ale zůstává u silného výrazu extremismus (str. 30-31).

V. Vágnerová měla důsledněji zachovávat princip psát vlastní jména institucí a pojmy v českých ekvivalentech a německé názvy do závorky. Několik takových sporných či nevhodných příkladů: „Stasi stát“ (str. 54) nebo „Solidarpakt“ (str. 15); řada nepřeložených výrazů je na str. 12; autorka nevhodně zůstává u německého pojmu kupř. u „státu bezpráví“ (Unrechtsstaat), kdy cizí slovo navíc problematicky skloňuje („o /.../ Unrechtsstaatu“, str. 39). U výrazu „Jammerossis“ je uveden chybný překlad („žalostní východáci“, str. 17), správný převod části složeniny od slova „jammern“ byl „nařikaví“ či „uplakaní“ („východáci“), tj. ve smyslu „stále si stěžující“. Místo „brandenburský“ měl být použit překlad „braniborský“ (str. 22).

U některých vlastních jmen není sjednoceno (ne-)přechylování (např. u jména Elisabeth Mermannové, pozn. č. 10 a 64); kolísá také psaní velkých písmen (např. „berlínská zed“ a „Berlínská zed“, str. 54 a 56). Práce obsahuje i chyby v interpunkci (např. str. 4, 12, 13, 24, 29, 55) a vyšínutí z větné konstrukce či spřežení vazeb (str. 4, 11, 16). Četbu pojednání by bývalo usnadnilo číslování kapitol.

Jak uvedeno výše, ke zkratkovitým obrátům i jazykovým a stylistickým chybám jistě přispěl také nedobře zvládnutý časový rozvrh přípravy práce. Výsledné hodnocení by tím ale nemělo být ovlivněno nadproporčně, neboť text Venduly Vágnerové vykazuje nesporné klady především v přínosných rešerších a mnohostranném vhledu do složité problematiky. Po důkladné korektuře by práce mohla být publikována (žádná srovnatelná v českém jazyce neexistuje), a to např. ve sborníku studentských prací IMS FSV UK.

Bakalářskou práci Venduly Vágnerové navrhuji hodnotit známkou velmi dobře (2).

v Praze, 6. 6. 2011

PhDr. Petr Šafařík